

HET WOORD VAN DE WEEK

21e jaargang nr. 18

28 april 1968

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

1968

Jaar van de rechten van de mens

**niemand zal
onderworpen
worden aan
foltering, noch
aan een wrede,
onmenselijke of
onterende
behandeling of
bestrafing**

*(artikel 5 van de
universele verklaring
van de rechten van de mens)*

Geloven, maar in wat?

Het is met het woord geloven al net als met vele andere woorden; wanneer het in een discussie wordt gebruikt, wordt het op verschillende manieren geïnterpreteerd. Gelovige Christenen willen nog wel eens graag beweren dat wij, humanisten, eveneens een geloof hebben, een soort geloof in de mens. Waarschijnlijk willen ze daarmee uitdrukken: „Jullie denken zo redelijk te zijn en niet te geloven in onzinnelijke dingen, maar jullie geloven toch ook in zaken, die je niet bewijzen kunt”. Daar mag een kern van waarheid in zitten, maar toch voel ik me altijd een beetje genomen, als men dat zo zegt. Wat is immers het geval?

We kunnen spreken van „geloven”, zodra we het domein van de blote feiten verlaten. Onder blote feiten versta ik dan toestanden of gebeurtenissen, die door niemand bestreden worden, waar iedereen het wel over eens is. Zo'n feit bijv. is dat de Gaulle president van Frankrijk is. Er is niemand die dit feit bestrijdt en we kunnen dit dus met stelligheid aannemen. Zodra echter de vraag ter sprake komt of hij dat nog lange tijd zal blijven en of het goed is voor Frankrijk dat hij dat nog lange tijd blijft, dan kan men het een of het ander geloven. Geloven is dan gelijk aannemen.

Daarnaast kan men geloven in de rechtvaardigheid van een zaak of men kan geloven in iemand's kunstenaarschap. Men kan geloven in de toekomst van een mens, van een volk etc. Men kan vertrouwen hebben in de mensheid of men kan de gehele wereld maar een jammerboel vinden. De humanist gelooft in die zin dat hij vertrouwen heeft in de mogelijkheden van de menselijke samenleving.

Iets geheel anders is dat er ook gebeurtenissen verteld worden, die ik moeilijk kan geloven, omdat ze niet stroken met de ervaringen, die ik tot op heden heb opgedaan: Als iemand mij vertelt dat een neger, die uit zijn stamverband wordt uitgestoten door middel van een extatische dans, die de gehele nacht voortduurt, ten slotte soms dood blijkt te zijn zonder dat iemand hem heeft aangeraakt, dan stel ik onmiddellijk de vraag of dat wel echt gebeurd is, of er mensen zijn geweest, die dat gezien hebben, of er artsen zijn geweest, die een dergelijk geval wel eens onderzocht hebben enz. Kortom, een dergelijk verhaal wekt zonder meer mijn twijfel op. Op religieus gebied worden gebeurtenissen geloofd of althans verteld, die mijn gerechte twijfel wekken. Zelfs in de twintigste eeuw blijken er nog mensen te zijn, die serieus geloven in wijlen Lou, de palingboer (ik aarzel hier even of ik wel wijlen Lou, de palingboer, had mogen zeggen) Ik heb eens in een discussie, toen één van de discussianten uitvoerig schetste, wat hij allemaal geloofde, de ander horen zeggen: „Zo geloof ik nou dat de achterkant van de maan rood, wit en blauw is”. Toegegeven, het klonk niet erg eerbiedig, maar er wordt wel goed in weergegeven, wat een niet-gelovige soms voelt. Als we horen spreken over de lichamelijke opstanding van Jezus, over de vraag of de slang in het paradijs al of niet zintuigelijk waarneembaar geweest zou zijn, overvalt de buitenstaander een gevoel van verbazing, een zelfde soort verbazing, zou ik zeggen, als ten aanzien van het geloof in Lou. Slechts het feit dat zoveel serieuzer en verstandiger mensen in dergelijke zaken nog geloven, maakt dat die verbazing wat minder is of dat we er althans met meer eerbied op reageren.

Zo vindt de humanist het geloof van de orthodoxe Christenen toch wel heel iets anders dan zijn eigen geloof in de waarde van het mens-

zijn en voelt hij zich wat genomen als deze beide gelijkgesteld worden. Een andere zaak is dat de overtuiging van de Christen dat God iets met de wereld voor heeft en als een goede factor in de wereld werkt wél iets is dat met het humanistische geloof in de mogelijkheden van het mens-zijn en in de menselijke waardigheid op één lijn gesteld kan worden. Het is zelfs de vraag of de Christen, als hij spreekt van „evangelische bewogenheid”, iets anders bedoelt dan de humanist, wanneer hij spreekt van „menselijke bewogenheid”. De Christen zal wel menen dat „evangelische bewogenheid” veel dieper is, maar dat voel ik dan niet zo. Die menselijke (of evangelische) bewogenheid nu kunnen beide een belangrijke drijfveer zijn in de huidige wereld, trouwens in elke tijd, maar dan moeten we wel trachten er een concrete inhoud aan te geven, want als moderne mensen — de tegenwoordige jeugd bijv., maar die stellig niet alleen — ergens genoeg van hebben, dan is het van holle woorden: een term als „evangelische bewogenheid” is alleen aanvaardbaar en geloofwaardig als dit ook uit de houding van degene die hem hanteert, blijkt. Wanneer een vooraanstaand Christelijk parlementslid het zijn Christenplicht acht ons nadere informatie te verschaffen over de goede kanten van de apartheids-politiek in Zuid-Afrika, dan kan me die Christenplicht, laat staan 's mans evangelische bewogenheid, gestolen worden; maar wanneer ik hoor van geestelijken, die met hun kerkelijke overheid in moeilijkheden geraken, omdat ze in een bepaald land te zeer de zijde der verdrukten kiezen, dan heb ik voor hen grote bewondering en dan is hun evangelische bewogenheid voor mij geen holle term. Wanneer moderne Christenen uit evangelische bewogenheid kritiek uitoefenen op de gang van zaken in onze moderne wereld of in ons land en zich willen inzetten om daarin verandering te brengen, neem ik hen au sérieux. De term „evangelische bewogenheid” als zodanig wekt, zonder een houding die daaruit voortvloeit, onze argwaan op, en terecht, omdat in de loop der eeuwen in het Christendom al zoveel onder naastenliefde gevat is, wat in werkelijkheid eigenbelang of, op zijn gunstigst, streling van eigen ijdelheid was, waarmee niet gezegd wil zijn dat het door de personen zelf niet oprecht gemeend werd: de rijke dame, die de arme zieke moeder van haar dienstbode versterkende middelen komt brengen, beleefde deze handeling misschien zelf als een uitvloeisel van haar evangelische bewogenheid, maar had toch eigenlijk maar weinig met het evangelie te maken: zij bleef rijk, de moeder van de dienstbode bleef arm, maar vloede natuurlijk wel over van dankbaarheid. Zo is het ook met de menselijke bewogenheid der humanisten. Ons geloof in de mens en de menselijke waardigheid zal uit onze houding moeten blijken. Het ergste wat het humanisme zou kunnen overkomen is dat het volledig vereenzelvigd zou worden met de gevestigde maatschappelijke orde, dat humanisme voor anderen alleen maar zou betekenen „dat men een beetje praat over menselijke en culturele waarden” en dat men alleen maar actief is in het lenigen van individuele noden, al wil ik de activiteiten van het Humanistisch Verbond op dit gebied beslist niet kleineren.

De houding van humanisten zal steeds weer kritisch moeten zijn, kritisch tegenover de huidige maatschappij en de huidige wereld, een kritische houding, die vooral gebaseerd moet zijn op ons geloof in menselijke waardigheid. Ik mag misschien een paar voorbeelden noe-

men hoewel dat altijd een gevaarlijke zaak is, want voorbeelden dienen wel om te verduidelijken, maar maken ook vaak dat men verkeerd begrepen wordt: er wordt in Nederland nogal eens gesproken over de vraag of men arbeiders medezeggenschap zal geven in de bedrijven en de discussie draait dan altijd om het probleem of een dergelijk bedrijf dan wel efficiënt kan zijn. Het probleem wordt dan echter verkeerd gesteld. De menselijke waardigheid en de consequentie van de democratie vereisen dat men werknemers medezeggenschap in de bedrijven geeft. Pas daarna komt de vraag, in welke vorm men dat het meest efficiënt zou kunnen doen. Het gaat niet om de efficiency in de eerste plaats, het gaat om de mensen en ter wille van de mensen is ook efficiency nodig. Een ander voorbeeld: In de rubriek „Dezer Dagen” van de N.R.C. werd onlangs gesproken over de vraag, hoe het komt dat vele mensen in laatste instantie meer sympathie hebben voor een linkse dictator dan voor een rechtse. Er werden daarbij een groot aantal factoren opgesomd, die naar het oordeel van de schrijver tot die mening leidden, maar die alle werden afgewezen, omdat de schrijver de democratie verkoos en zich kantte tegen elke dictatuur. Nu kan men dat gemakkelijk zeggen, wanneer men leeft in een Westerse maatschappij, die het spel van de democratie heeft leren spelen, maar afgezien daarvan, één ding kwam in al die overwegingen niet voldoende naar voren: alle rechtse dictaturen zijn in wezen gericht op het behoud van voorrechten en voordelen van bepaalde groepen, alle linkse dictatoren zijn in wezen gericht op het stichten van een nieuwe maatschappijvorm. Dat daarbij methoden gebruikt worden, die ons niet aanstaan en soms zelfs met verontwaardiging vervullen, dat onder die linkse regimes vaak weer nieuwe belangengroepen de oude gaan vervangen, mag ons toch niet de ogen sluiten voor het feit dat een linkse dictatuur een principiële andere strekking heeft dan een rechtse. Daarmee hangt dan ook samen dat in links-geregeerde landen altijd een aantal vooraanstaande mensen te vinden is, die, zodra ze de kans daartoe krijgen, in een humanere richting stuwen. Hoewel vanuit humanistisch oogpunt de democratische samenleving stellig de meest verkieslijke is, mag men toch niet zo simplistisch redeneren dat men dan dus al het andere gelijkelijk afwijst. Democratie in de westerse zin vooronderstelt een bepaalde samenleving en bevolking, waar nog lang niet alle landen aan toe zijn. Men kan op Fidel Castro's methoden veel kritiek hebben, dat neemt niet weg dat deze kritiek fundamenteel anders moet zijn, n.l. gebaseerd op respect, dan die op andere Zuid-Amerikaanse staten, waar men de dingen wil laten zoals ze zijn, inclusief al het onrecht dat er is. Een kritische instelling is een eerste vereiste voor elke humanist, zowel in West- als in Oost-Europa, maar een principiële stellingname in een bepaalde situatie evenzeer. Uit onze houding tegenover de vraagstukken, die de moderne wereld stelt, zal deze kritische instelling telkens weer moeten blijken. We zullen moeten laten zien, waarmee de menselijke waardigheid het meest gediend is en daarbij steeds waakzaam dienen te blijven. We mogen vooral geen ingedutte humanisten worden, die de menselijke waardigheid lijken te verdedigen, maar in feite opkomen voor traditionele waarden en de gevestigde orde. Het handhaven van de samenleving, zoals die is, kan nooit humanistisch zijn, evenmin als het alleen maar kankeren op de jeugd, die zo lastig zou zijn en zo bevooroordeeld enz. enz. Bij alle kritiek, die men op jeugdigen en studenten kan hebben, men

zal toch altijd het waardevolle erin moeten onderkennen. Geloof in de mens en de menselijke waardigheid mag nooit conformistisch zijn, als we ten minste een kans willen maken mee te werken aan het vormen van een menswaardige samenleving en een leefbare wereld, want geloof is niet alleen maar een overtuiging, maar ook een geestelijke activiteit, die consequenties met zich meebrengt.

Nu zullen misschien verscheidene onder u zeggen: „Maar we kunnen van de humanistische club toch geen politieke partij maken.” Dat is ook helemaal niet de bedoeling. Ik wil alleen stellen dat we niet langs de belangrijke politieke vragen van deze tijd heen kunnen en dat er ten aanzien van die vragen een specifiek-humanistische aanpak mogelijk moet zijn. Een concreet-politieke keuze is niet altijd eenvoudig, omdat het nu eenmaal niet gemakkelijk is alle consequenties van bepaalde maatregelen te overzien en zelfs, als men voor de verdrukten wil opkomen, is het in bepaalde situaties niet eens zo eenvoudig vast te stellen, wie de verdrukten en wie de onderdrukkers zijn, maar wel is het de plicht der humanisten een bepaalde keuze zo verantwoord mogelijk te doen zijn door de problemen zo scherp en onbevooroordeeld mogelijk te stellen. Het geroep om gezag, zodra een aantal jongelui lastig is, mag de humanist er niet toe verleiden zonder meer dat gezag te steunen onder het motto: „de jongelui zijn zo negatief!” Om het maar eens actueel te zeggen: men mag niet alleen maar studentenrelletjes veroordelen en het Springer-concern laten voor wat het is. Studenten mogen dan soms oncritisch zijn, zoals meneer Hilterman nog eens met nadruk verklaarde, het accepteren van wat in de bladen van het Springer-concern staat is nog altijd oncritischer. Als humanisten moeten we opkomen voor de redelijkheid, maar niet alleen voor de redelijkheid van diegenen, die de gevestigde orde aantasten. We zullen moeten beseffen dat soms door onredelijk geweld de redelijkheid van de gezagsdragers toeneemt, al moeten we het risico dat het gezag met geweld gehandhaafd gaat worden erbij op de koop toenemen. We moeten, als de jeugd onredelijk is, ons afvragen of wij, ouderen, de middelen der redelijkheid wel voldoende hebben benut. Alleen dan maken we een kans bij te dragen tot een redelijker en menswaardiger wereld.

Ach, en als Christenen dan zeggen dat ons geloof in de mens ook onzinnig is, hebben ze misschien ook gelijk. Het zij zo, maar het is toch wel de moeite waard.

W. Holtland

HUMANISTISCH OPLEIDINGS INSTITUUT

roept gegadigden op voor opleiding tot humanistisch geestelijk raadsman en tot vormings-leider, i.h.b. voor het humanistische vormings-onderwijs. De cursus duurt drie jaar en wordt in Utrecht gegeven.

Vakken zijn o.a. humanistiek, filosofie, andragogie/pedagogiek, kennis van het christendom, van de bijbel en van de niet-westerse religies. Vereist is een middelbare schoolopleiding en enige jaren voortgezette studie. Leeftijdsgrenzen tussen 25—35 jaar. Humanistische levens-overtuiging.

Na de studie bestaat de mogelijkheid om als vrijwilliger of als beroepskracht werkzaam te zijn.

Het cursusgeld bedraagt f 400,— per cursusjaar. Aanmelding vóór 31 mei a.s.

Nadere inlichtingen en voorwaarden worden u op aanvraag toegezonden door het Humanistisch opleidingsinstituut, Oudegracht 152, postbus 114, Utrecht.

Op het hoofdgebouw van de Amsterdamse dierentuin staat vermeld, dat de natuur de leermeesteresse van de kunst is. Sinds ik mij er aan heb gewend zulke pertinente uitspraken niet meer voetstoots aan te nemen, maar even na te gaan of ze met zelfverworven inzichten overeenkwamen, heb ik over deze stelling mijn twijfels gehad.

In de eerste plaats kun je bij deze indrukwekkende volzin nauwelijks iets voorstellen. Op het eerste gehoor lijkt het heel wat: Leermeesteres van de kunst. Maar behoeft de kunst een schooljuffrouw? En hoe gaat het dan als er iets te leren valt? Kan iemand mij even uitleggen, wat kunst precies is?

Er zijn hierover enkele begripsbepalingen, die ons weinig verder helpen. Een daarvan luidt: Kunst is de natuur, gezien door een temperament. Hiermee komen wij iets, zij het niet heel veel, verder. Andermaal worden kunst en natuur in één adem genoemd, maar in een heel ander verband. Men kijkt naar de natuur, dwars door zijn temperament heen, en wat men ziet zou kunst moeten heten. Och, als wij dat allemaal met elkaar afspreken, dan is het natuurlijk ook zo. Maar dan zijn wij ook wel allemaal kunstenaars. Ons temperament bepaalt dan wat er tenslotte tevoorschijn komt. Om een voorbeeld te geven: Zojuist heb ik een boekje gelezen, dat handelt over enkele ervaringen van de leerlinge ener middelbare school. Het kind is, gezien haar woordenschat (als zij opgewonden is pleegt zij „tjeempie” te zeggen) nog een dreumus. Maar zij is vijftien jaar en bezig te ontwaken. Een alleraardigst en niet geheel nieuw gegeven. Het is een jaar of tachtig geleden behandeld door de heer Wedekind met de romantische titel „lenteontwaken”. Zijn tijdgenote, mevrouw Hedwig Courths-Mahler, zou het ongewijfeld heel anders hebben gedaan. En als de leraar of de vader van zulk een meisje zijn zienswijze zou opschrijven zou er nog weer wat anders voor de dag komen. Allemaal kunst. De ervaringen van één jongedochter gezien door verschillende temperaturen. U voelt wel, dat wij met deze definitie ook niet opschieten.

Op de eerste Paasdag was ik in de gelegenheid nog eens duidelijk waar te nemen hoe los tegenwoordig het verband tussen de natuur en de kunst is. Wij hadden ons begeven naar het Nationale Park De Hoge Veluwe, een plaats waar wij graag vertoeven. Tussen haakjes: ik snap niet, waarom minister Klompé niet alle stukken grond, waarop nog bomen en grassen groeien, ijlings aankoopt. Het Delerwoud is onlangs aangekocht door een particuliere vereniging. Het hele bos (en het moet erg mooi zijn) kost een paar miljoen. Daarvan is nu de helft ongeveer bij elkaar. Voor de andere helft moeten grote bedelpartijen worden gehouden. Maar het hele bos kost minder dan een tienduizendste deel van ons nationale inkomen en nog geen vijfhonderdste deel van onze begroting. Doch dit tussen haakjes.

Bij de ingang van het Nationale Park voor-

zagen wij ons van een toegangsbiljet. Wederom tussen haakjes: Er is een gerede kans, dat de toegang tot het Delerwoud straks geheel gratis zal zijn. Men kan zich afvragen, waarom wij voor ons Nationale Park, ons eigen park, moeten betalen. Niet, dat ik de prijs een onoverkomelijk bezwaar vind, want voor een doosje sigaretten betaal je nog een kwartje meer. Maar de aarde wordt zo benauwd als je overal kaartjes moet kopen om te mogen lopen. Haakje sluiten.

Het toegangsbiljet geeft overigens niet alleen het recht om naar bos en heide te kijken en tegen de schemering naar herten en mouflons en de hele dag door naar een paar druïloren van varkens die kadetjes en suikerklontjes lopen te bedelen en zich ten onrechte wilde zwijnen laten noemen. Neen, men mag met ditzelfde biljet ook naar het museum dat zich op het landgoed bevindt. Het is een mooi en ook een belangwekkend museum. Op De Hoge Veluwe heeft men dus bij uitstek de gelegenheid de natuur en de kunst naast elkaar te zien functioneren. Zó sta je onder een ontlukende lariks en zo sta je van aangezicht tot aangezicht tegenover een bloeiende appelboom van Vincent van Gogh, duidelijk de natuur gezien door een temperament, trouwens.

Tot zover zie ik nog wel verband. Maar enkele vertrekken verder geraken wij bij de pop-art, planken met spijkers, stukken ijzer tegen elkaar aangezet, repen hout. Kortom: werkstukken, waarbij Bomans eens iemand heeft horen zeggen: „Ergens doet het me wat.” Wij, mijn reisgezellen en ik, zijn om de drommel geen bekrompen kleinburgers die niet met onze tijd meekunnen en dus zeiden ook wij, dat het ons ergens wat deed en soms zeiden wij: „Hmmm, ju” en „merkwaardig” en „dà's toch niet gek.” Maar niemand van ons zou toch een spijkerplank in zijn huiskamer wensen. Nadat wij alles ietwat bevreemd hadden aanschouwd, gingen wij de tuin in. Die is beroemd om zijn beeldhouwwerken. Wij zagen ouderwetse molle vrouwen en gespierde mannen uit voorbije perioden. Helemaal natuur en nauwelijks gezien door een temperament. De natuur als leermeesteres scheen het zich hier gemakkelijk te hebben gemaakt. Maar enige schreden verder stonden ook zeer dunne mannetjes, zoals die gedurende enige tijd in de mode zijn geweest. En er waren ook ruimtelijke harmonieën die kortweg als platiëken worden aangeduid. Wij vonden het prettig, dat wij voor zo'n bescheiden prijs behalve de lariksen en de varkens ook nog deze werkstukken mochten bezien. Toen wij moe van het genieten waren, hebben wij ons in de prille voorjaarszon op een bank gezet en aldaar hebben wij een Haags hopje genoten, want als wij eenmaal beginnen willen wij ook met alle zintuigen het goede inzuigen, dat het leven heeft te bieden.

Om nog even op ons uitgangspunt terug te komen: Als de natuur de meesteres van de kunst is dan is het maken van kunst natuurlijk geen kunst.

H.H.

Van week tot week

Radio (Hilv. I)

Zondag 5 mei 9.45—10.00 uur: Leni Kortland. Verzets- en bevrijdingspoëzie.

Zondag 12 mei 9.45—10.00 uur: Mevr. M. Rood-de Boer: „Moderne helden”.

Zondag 19 mei 9.45—10.00 uur: A. Struyk: „Geweld is in”.

Zondag 26 mei 9.45—10.00 uur: Annie Romein Verschoor: „Vier eeuwen na Heiligerlee. Wat herdenken wij?”

Zondag 2 juni 9.45—10.00 uur: Mevr. R. Swelheim-de Boer, zenuwarts: „Enkele aspecten van de abortus provocatus”.